

PEOPLE, IDEAS, EMBODIMENTS

Marosfői Enikő, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîgu Mureș

Abstract: „*The mad and the flower*”, with the original title „*Jesus and the others*”, is the parable of the human being. We can meet in the novel with the Liberator, an Admiral, a Scientist, a Philosopher, a Chamberlain and Jesus, Joseph, Irina and other illustrious ideas in persons, all of them in a madhouse, arguing in metaphors, symbols, allegories, for disclose the abnormal reality in which we live.

Keywords: Romulus Guga, mad, novel, metaphor, reality

Contemporanul Romulus Guga, poet, prozator, dramaturg și ziarist, redactor-șef al revistei „Vatra”, până la regretatul lui deces în 1983, este un scriitor complex, prin dispariția căruia „literatura română contemporană a pierdut una dintre personalitățile de seamă, un scriitor cu o operă de poet, romancier și dramaturg, a cărei valoare și originalitate a fost unanim recunoscută.”²³ „Scriitorul de înzestrare autentică și puternică originalitate care a fost și rămâne pentru noi Romulus Guga s-a afirmat pe rând, cu pregnanță și strălucire, ca poet, prozator și dramaturg. Puțini scriitorii români de azi au reușit să dea expresie, într-o operă diversă și rezistentă, la atâtea vocații și într-un timp așa de scurt. Ritmul exploziv al scrisului său e un semn sigur de valoare și generozitate creativă. A fost un scriitor complet.”²⁴ spunea cu recunoaștere și respect criticul Cornel Moraru.

Guga a debutat cu poezie, a scris teatru și cinci romane: *Nebunul și floarea* (1970), *Viața postmortem* (1972), *Sărbători fericite* (1973), *Adio, Arizona* (1974) și *Paradisul pentru o mie de ani* (1974). Reputație i-a adus romanul de debut, căruia titlul inițial dat de autor era „Isus și ceilalți”, dar conform spuselor autorului „la apariție i s-a părut unui funcționar stalinist neconformă cu necesitățile și care a schimbat titlul acestei cărți”²⁵ care a fost și premiat de Uniunea Scriitorilor, dar a ajuns a fi interzis de regim, ca și piesele lui de teatru. Epica lui plină de simboluri și de parabolă ne oferă imagine inedită despre viață și moarte, morală, umilință și evoluția omului.

De numele lui Guga se leagă reînființarea revistei „Vatra” din Târgu Mureș, care i-a consacrat un număr întreg la comemorarea trecerii lui în neființă. Critica anilor '70 l-a apreciat, i-au fost traduse creațiile în limbile maghiară, rusă și italiană dar undeva în timp s-a pierdut interesul atât masei cititorilor cât și a criticii pentru Romulus Guga. Este de neînțeles acest lucru, pentru că autorul, poetul, dramaturgul ne-a lăsat opere de o expresivitate rară. Studiind proza lui, ne putem imagina într-o oră de istorie la școală, descrie atât de fidel și curajos lumea ceaușistă, corupția regimului comunist, mizeria morală, sechestrările, tirania, pune în lumină forțele și mijloacele cenzurii și felul în care acestea puteau fi induse în eroare ca scriitura să nu sufere modificări majore sau interzicere.

Romanul „Nebunul și floarea”, având inițial titlul „Isus și ceilalți”, este un roman parabolă, este parabola existenței umane, în care evenimentele se petrec într-un univers maladiv pe care „actorii” îl percep ca pe ceva normal, o lume guvernată după legi proprii.

²³ „Romulus Guga 1939-1983”, *Vatra*, nr.10 (151), an XIII, 20 octombrie 1983

²⁴ Mariana Cristescu, Nicolae Băciuț, „Bărci în amurg” Editura Nico, Târgu Mureș, 2008, p. 14

²⁵ Nicolae Băciuț, „O istorie a literaturii române contemporane în interviuri”, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, Vol. I., p.317

Locul evenimentelor, clinica, nu prezintă importanță ca loc de desfășurare a evenimentelor ci este un pretext pentru meditația personajelor asupra existenței, asupra concepțiilor lor despre lume. Este o carte fantastică și alegorică, plină de metafore și simboluri, de subînțelesuri, toate pentru a releva cititorului realitatea anormală, dură, confuză, pală în care trăia autorul care nu este numai un simplu narator, ci este om analist, rafinat căutător de accente moderne în teatru și în proză.

Parabola este concepută pe două planuri: pe un plan există o povestire, o narațiune fictivă, închipuită, scurtă, luată din viața zilnică a cărei personaje sunt, de obicei, oameni, iar pe planul al doilea este simbolul și morala, care prin asemănare sau paralelă, este urmarea primului plan sau este dedus din aceasta. Parabola se poate percepe ca o comparație dezvoltată care este o prelungire a povestirii.

„Nebunul și floarea” este o parabolă a realității dezolante în care cei mari, cei talentați și cei înțelepți sunt închiși într-un ospiciu, sunt înlăturați, excluși și uitați. Într-un final – morți, ca și autorul însuși. Romanul este opera reprezentării unor situații-limită existențiale, este romanul-simbol ale unei lumi răsturnate, aflate în criză, un roman al meditațiilor, confesiunilor, dezbaterilor despre viață și moarte, demnitate, singurătate.

Simbolistica titlului romanului ne prezintă două concepte antitetice din punct de vedere al semanticii, al ideii transmise, adică: „nebun” ne transmite ceva rău, exclus de societate, anormal, neacceptat, urât și cuvântul „floare” înseamnă ceva frumos, gingaș, care trebuie protejat. Cititorul este condus astfel, încă de la titlul cărții, prin asocieri de concepte, cuvinte, sensuri nepereche, stranii și neobișnuite, autorul justificându-și adjectivul de „maestru al cuvântului”.

În spatele realismului operei este criptată o idee filozofică, filozofia vieții, ceea ce duce la ambiguitatea romanului. Convenția literară de la care pornise autorul și care era impusă de cenzură face treptat loc filozofiei, din precauție atrage simbolicul și ajunge la parabolic. Personajul numit „Mortul”, alter-ego-ul autorului, analizează viața celor care trăiesc în lumea spirituală, a ideilor, a cunoașterii, care se zbat și luptă pentru a-și menține puritatea morală chiar și în lumea decăzută în care au ajuns. În conștiința eroilor se înfruntă tribulații privind binele și răul, începutul și sfârșitul, sacral și profanul. Realitatea abstractă a societății intră în coliziune cu realitatea practică a individului. Contradicția este prea mare și individul este învins.

Protagonistii operei sunt personaje ilustre: ca o procesiune a celor care influențează cursul vieții, al destinului, defilează în fața cititorilor Isus, Majestatea Sa, Amiralul, Judecătorul, Ucigașul și Ucisul, Savantul, Filozoful, Reporterul și naratorul cărții, Mortul. Cu toții sunt exilați, fără nume, cu toții „însuflețesc principii și totodată le compromit”²⁶ și trăiesc marea dilemă a vieții: trăiesc cu adevărat sau sunt mort? Ei fiind închiși în lumea abstractă a spitalului de alienați încearcă să se mențină pe suprafață prin închiderea sufletului într-o lume închipuită „normală”, reală din care cândva și cumva va exista o ieșire, poate că prin moarte, poate că prin vindecare. Romanul este opera captivității sufletului, a destinului și a gândirii, este o parabolă a carceralului, o parabolă apocaliptică în care personajele și-au „pierdut busola ce le indica măsura lor umană”²⁷.

Imaginea personajelor confirmă talentul scriitoricesc al autorului, sunt niște demonstrații de artă a comunicării, oferindu-ne descrieri de o expresivitate unică, incontestabilă, de valoare universală cum ar fi „Chelul, ce-și mișca agale șoldurile plesnind de grăsime, ca o femeie însărcinată”²⁸ sau cel despre Savant: „Privirea îi era severă, o ciudată

²⁶ Cornel Moraru, „Semnele realului”, Editura Eminescu, Galați, 1981, p.191

²⁷ Marius Miheț, „O capodoperă uitată”, Revista Familia, p.35

²⁸ Romulus Guga, „Nebunul și floarea”, Editura Tipomur, Tîrgu-Mureș, 1991, p.5

ecuație cu plus și minus infinit, o privire îngălbenită timpuriu de o toamnă statornică de mult în niște strămoși ciudați.”²⁹ sau „Cum mergea cu picioarele crăcănate..., Platt părea o uriașă broască ce, spre deosebire de animalul căruia îi semăna, în loc să sară din loc în loc, mergea târându-și ambele picioare, de puteai auzi târșitul monoton toată ziua... ”³⁰ Despre un alt personaj, bătrânul Pony, autorul spune că are „înfățișare liliputană”³¹. Opera împânzită de asemenea descrieri, imagini și comparații parcă este un amalgam de dispreț și admirație, invidie și respect față de acei „nebuni”, întruchipări ai marilor mitologii de sorginte biblica. Operând cu nume simbolice cum sunt Isus, Luca, Matei, Ioan, Iosif, Rebeca și cu ipostazele cele mai frecvente pe care acestea le trăiesc – mâhnirea, credința, speranța, – autorul ne dezvăluie o lume visată, idealizată și pierdută. Și în această lume imaginată există puțini eroi, avem de a face mai ales cu victime, victime ale suferințelor, ale căror mărturisiri vin una după alta ca în decameronul suferințelor. La fiecare pas, la fiecare paragraf ne lovim de vise, de speranțe, de nevoi nesatisfăcute, de suferințe, de răni care determină viața sau chiar moartea.

Tema romanului „Nebunul și floarea” ne prezintă un segment al realității epocii autorului, plasată în casa de nebuni. Cei învățați, cei care gândesc sau problematizează dispar, sunt supuși unui „tratament”, sunt excluși din viața zilnică, dispar din societate. Guga creează situații nu chiar obișnuite, zilnice, ci deosebite, excepționale. Personajele romanului se află într-o situație limită, în momente de criză a identității. În astfel de momente de răscruce trebuie să decidă pentru ori contra marilor valori omenești și autorul are acum posibilitatea de a ne arăta eul adevărat al omului, pentru că este obligat la efort moral și sentimental. Oamenii sunt lăsați în voia sorții, convenția socială, poziția lor în societate, nimic nu le protejează. Prin personajele sale, Romulus Guga încearcă să dezvăluie cititorilor „esența” ființei omenești, de aceea ele ne sunt înfățișate în coloratura alb-negru. Nu există cale de mijloc, omul trebuie să decidă pro ori contra valorilor. Fiecare dintre cei internați se zbate să dovedească ceva, să conserve ceva din valoarea sa, din filozofia sa ori caută o cale de ieșire din acest impas al individualității. Ei sunt simboluri ai unor idei sau chiar erori. Savantul se joacă, filozoful îngrijește floarea, Isus așteaptă chemarea lui Dumnezeu, Mortul se zbate între a spune adevărul sau a nu dezvălui decesul lui Dumnezeu, Pony se pregătește de marea cursă, cu toții au niște preocupări ciudate, stranii, dar care le constituie scopul și idealul vieții. Acest ideal se îmbină firesc cu paradoxul situației în care ei se află și declanșează în cititor un fior de tristețe, compătimire și regret pentru viețile și zilele deșarte ale lor.

Vocea naratorului este plină de ironie amară atât față de el însuși cât și față de colegii lui din ospiciu. Eroii sunt aproape cu toții intelectuali care se adaptează cu dificultate situației în care se află, trecutul lor fiind fatalitate. „Nu avea, deci, nicio importanță, cum și prin cine voi înțelege, ceea ce oamenii înțeleg prin existență. Mai târziu mi-am dat seama că această greșeală a mea a costat omenirea mii de ani... ”³² mărturisește Isus. Tonul direct, epica sunt permanent surprinse de alunecări în amintiri, în plan pur reflexiv, ceea ce îi însingurează pe eroi, îi transformă în neadaptați, artificiali.

Originalitatea și unicitatea epicii lui Romulus Guga a fost remarcat, încă de la apariția romanului, de critica literară. Pentru capacitatea lui de novator al literaturii, îndeosebi al epicii, autorul nostru a „cules” aprecieri pozitive, cuvinte de laudă. „Originalitatea prozei sale constă în combinația discontinuă de elemente realiste și parabolice, cu intervertiri temporale și conflicte sumare consumate într-un spațiu limită; aceleași distribuții sunt realizate prin lirism, apatie, cinism și grotesc”³³

²⁹ idem, p.27

³⁰ ibidem, pp.38-39

³¹ ibidem, p.53

³² ibidem, p.14

³³ Marian Popa, „Dicționar de literatură română contemporană”, ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1977, p.256

Ideea centrală a operei este viața, concurând pentru întâietate cu moartea. Personajele trăiesc din trecutul lor sau cu speranța viitorului, toate faptele, acțiunile, gândurile lor sunt guvernate de această idee duală: viață-moarte. Chiar și Isus, una dintre figurile centrale ale romanului, confesează că „Te plictisești la început până cunoști lumea. Și moartea, vezi dumneata, în cazul de față, e necesară.”³⁴ Isus, este marcat, până la anihilarea propriei identități, de lecturile din cartea „cea mai adevărată a umanității”, crezându-se predestinat să reînvie mitul mesianic refăcând drumul Golgotei, spre a răscumpăra omenirea din păcat și a clădi o nouă lume a dreptății, din care să piară frica, neștiința, lacrimile, prigoana. Filosoful, care dezavuează superior „prostiile” lui Isus, convins că „totul e în sămânță! Și bun, și rău, și înviere, totul”³⁵, sfârșește de asemenea prin a-și vedea spulberate speranțele în miracolul supraviețuirii prin „floarea esențelor”³⁶ Obsesia scriitorului pentru problematica adevărului dirijează cititorul spre zone mitice, atitudine derutantă, având în vedere locația desfășurării evenimentelor, adică ospiciul. Autorul se mișcă în jurul ideii că viața îndrumă totul. Acesta înseamnă în viziunea lui Romulus Guga voința, adevărul și moartea. Aceste idei întruchipate în personaje simbol își dezbat importanța de a lungul cărții. Simbolul este ideea în imagine. Concretul și ideea ajung aici la o sinteză în care simbolul nu este o transpunere într-un alt simbol ci va fi expresia unei acțiuni sau obișnuințe.

În loc de concluzie, iată câteva păreri ale criticii despre această operă inedită, aproape unică în literatura română contemporană, o parabolă a vieții și a epocii desenate cu finețe și talent excepțional de Romulus Guga:

„Romancierul îmbină reflecția exaltată cu imaginația cruzimii, notația realistă a lumii cu metafora ei, precizia detaliului cu protecția alegorică a faptelor. Pagina epică se transformă într-un spectacol nud, în care puterea se înfruntă cu morală, crima cu umilința, individul uman cu principiile. Tendința spre parabolă, organică autorului, nu sărăcește imaginea lumii și nici nu estompează sinceritatea suferinței – dimpotrivă, le intensifică. Rezultă de aici un amestec original de violență și poezie, de coșmar și luciditate, de obsesie a morții și de aspirație la puritate, cu un sentiment de credință în viață, în regenerarea ei de fiecare clipă.”³⁷

„Creator autentic, ale cărui texte se nasc dintr-o trăire acută, liminară a unui real convulsiv și anomic, Guga are toate calitățile unui creator complex și complet, prin evantaiul foarte divers al preocupărilor sale culturale și literare (poezie, proză, teatru, publicistică, eseu, cronică literară sau plastică etc.). Dacă operele sale literare, în care transpare imaginea unei conștiințe interogative, cum s-a mai afirmat, reprezintă o oglindă a unei epoci și a unui spațiu delimitat cu anumită rigoare, ele conțin, nu mai puțin, o dominantă problematică general-umană, în măsura în care au ca fundament generator un set de simboluri, reflexe ideatice și reprezentări cu valențe arhetipale.”³⁸

„Nebunul și floarea este parabola unui Lazăr nevindecat, este alegoria unui Toma care nu știe cu certitudine că se îndoiește, este povestea lui Iona care trăiește derutat într-o lume modernă. Dar de unde și ce este această tragedie a modernității? Cum spune Iosif, lumea este închisă într-o nucă. Lumea e așadar un univers concentric, și, din păcate, carceral. Mai multe decât atât este o lume nelume.”³⁹

„Necesitatea distrugerii, a haotizării, a purificării prin distrugere pentru a crea un nou cosmos, a pune lumea pe o nouă orbită pe care nu se poate plasa decât cu mari eforturi, speranța că acest gest e posibil și că moartea nu este zadarnică ci doar o trecere către altceva,

³⁴ Romulus Guga, op. cit., p.11

³⁵ idem, p.110

³⁶ ibidem, p.57

³⁷ Cornel Moraru, „Romulus Guga - Scriitorul”, Revista Vatra veche, Anul V, Nr. 10 (58), octombrie 2013, p.20

³⁸ Iulian Boldea, „Romulus Guga, azi”, Revista Vatra, Nr. 12, 2013

³⁹ Marius Miheț, idem, p.33

către un sistem de valori și înțelesuri, existent dar ascuns uneori ochiului omenesc – aceasta este cheia cărții.”⁴⁰

BIBLIOGRAFIE

- Romulus Guga, „Nebunul și floarea”, Editura Tipomur, Tîrgu-Mureș, 1991
„Romulus Guga 1939-1983”, Vatra, nr.10 (151), an XIII, 20 octombrie 1983
Aurel Sasu, Mariana Vartic, „Romanul românesc în interviuri”, Editura Mineerva, București, 1988
Cornel Moraru, „Romulus Guga - Scriitorul”, Revista Vatra veche, Anul V, Nr. 10 (58), octombrie 2013
Cornel Moraru, „Semnele realului”, Editura Eminescu, Galați, 1981
Cornel Moraru, „Textul și realitatea”, Editura Eminescu, București, 1984
Dan Culcer, „Citind sau retrăind literatura”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976
Iulian Boldea, „Romulus Guga, azi”, Revista Vatra, Nr. 12, 2013
Marian Popa, „Dicționar de literatură română contemporană”, ediția a II-a, Editura Albatros, București
Mariana Cristescu, Nicolae Băciuț, „Bărci în amurg” Editura Nico, Târgu Mureș, 2008
Marius Miheț, „O capodoperă uitată”, Revista Familia
Nicolae Băciuț, „O istorie a literaturii române contemporane în interviuri”, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, Vol. I., p.317

⁴⁰ Dan Culcer, „Citind sau retrăind literatura”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p.162